

DIGITALIZACE KATALOGU V KNIHOVNĚ DÚ

Alena Součková – Helena Hantáková, Divadelní ústav Praha

Knihovna Divadelního ústavu je odborná knihovna, která shromažďuje českou i zahraniční divadelní literaturu. V současné době čítá její fond asi 120 000 svazků knih a svázaných časopisů. Knihovna slouží zejména odborné divadelní veřejnosti, studentům a pedagogům oborových škol. Knihovna Divadelního ústavu získala v roce 1997 grant Ministerstva kultury, který je určen na automatizaci knihovních katalogů. Grant je schválen na období 5 let, tedy do roku 2002 a v následujícím referátu bych vás ráda seznámila se strategií plnění jeho cílů. Převedení katalogizačních záznamů do automatizované databáze probíhalo v několika etapách, které na sebe logicky navazují a vzájemně se doplňují.

POČÍTAČOVÁ KONVERZE ZE SYSTÉMU ISIS DO SYSTÉMU KPSYS

První fází automatizace byla konverze dat ze systému ISIS do systému KPSYS. V knihovně DÚ probíhala katalogizace v systému ISIS od roku 1991 do roku 1996 a obsahovala řádově 5 000 záznamů nejnovější divadelní literatury. Sama konverze byla dílem programátorů firmy KPSYS.

Vzniklá databáze konvertovaných záznamů byla rozdělena podle jednotlivých druhů fondů - na fond divadelních her a fond odborné divadelní literatury. Databáze byla samostatně označena a oddělena od on-line katalogu knihovny, tudíž nemohlo dojít k záměně dat a žádný záznam se neobjevil v elektronickém katalogu bez jeho předchozí kontroly a doplnění. Kontrola konvertovaných záznamů byla nezbytná zejména z toho důvodu, že původní databáze v systému ISIS nebyla standardní, ale velmi specificky upravovaná, což vycházelo z požadavků našich uživatelů.

Kontrola a doplnění sekundárních záznamů divadelních her

Databáze obsahovala přibližně 3 000 konvertovaných záznamů divadelních her. U každého záznamu proběhla formální kontrola všech polí a jejich obsah byl doplněn a upraven tak, aby odpovídal doporučeným pravidlům katalogizace AACR2. Podle těchto pravidel bylo nutné v každém konvertovaném záznamu doplnit pole autorské odpovědnosti a pole MDT. Celá práce probíhala metodou de visu a každá kniha byla označena čárkovým kódem, který byl přiřazen k odpovídajícímu záznamu. Dokončené záznamy byly exportovány do automatizovaného katalogu a práce byla dokončena v roce 1997.

Kontrola a doplnění sekundárních záznamů odborné literatury

Do konvertované databáze sekundárních záznamů odborné divadelní literatury bylo převedeno přibližně 2 000 záznamů. Stejně jako u záznamů

divadelních her bylo nutné zkontrolovat a doplnit jednotlivá pole. U odborné literatury to bylo pole autorské odpovědnosti, pole dalších údajů o odpovědnosti, pole MDT a pole osoby jako předmětu. Dále byly při té příležitosti formálně kontrolovány, příp. doplňovány, systematické třídíky vlastního třídění knihovny DÚ a předmětová hesla. Do jednotlivých knih byly vlepeny čárkové kódy a doplněné záznamy se vyexportovaly do automatizovaného katalogu knihovny. Tato etapa byla dokončena v polovině roku 1998.

KONVERZE DAT Z ČESKÉ NÁRODNÍ BIBLIOGRAFIE

Firma KPSYS nabízí speciální úpravu CD-ROMu České národní bibliografie, která umožňuje využití dat jako externího katalogu, z něhož je možno jednotlivé záznamy jednoduše převádět do vlastních databází. V našem případě zahrnoval CD-ROM záznamy českých dokumentů vydaných cca v letech 1962-1998. Využili jsme tento zdroj sekundárních informací vzhledem k jeho relativní úplnosti a vysoké spolehlivosti zaznamenaných dat.

Pracovní postup byl následující: v databázi ČNB byl vyhledán záznam odpovídající katalogizačnímu záznamu dle místního katalogu knihovny, záznam byl doplněn signaturou knihy a exportován do elektronického katalogu knihovny, kde se stal mimo jiné i podkladem pro automatizovaný výpůjční protokol. V rámci vlastní retrospektivní katalogizace je pak takový záznam metodou de visu dále zkontrolován a doplněn o zbývající údaje (přírůstkové číslo, věcné třídění, hesla atd.) a spolu s knihou je označen čárkovým kódem. V roce 1999 byl export dat z ČNB do databáze dokončen. Do automatizovaného katalogu knihovny bylo převedeno asi 7000 záznamů české odborné literatury i divadelních her z průběhu let 1962-1995.

RETROSPEKTIVNÍ KATALOGIZACE

Nejrozsáhlejší, časově i personálně nejnáročnější etapou našeho grantového úkolu je samotná retrospektivní katalogizace a převod lístkových katalogů do automatizované podoby. Tato etapa průběžně probíhá od roku 1998. V lednu 1999 byl uveden do provozu automatizovaný výpůjční systém, který vznikající bázi dat plně využívá. Retrospektivní katalogizace je prováděna metodou de visu a postupuje od nejnovějších publikací směrem ke starším, což je umožněno pořadově-formátovým stavěním knihovního fondu a existencí místního katalogu knihovny, kde jsou záznamy řazeny stejným způsobem, a má nesporné výhody pro uživatele knihovny. Ti jsou tak v elektronické podobě informováni v první řadě o nejnovější literatuře v oboru, což plnou měrou plnila i konverze dat ze systému ISIS.

Katalogizujeme na základě již zmiňovaných pravidel AACR2 a doplňujeme MDT. Záznamy jsou spolu s knihami doplňovány čárkovými kódy. V případě odborné literatury je nutné u některých záznamů vytvořit chybějící předmětová hesla a systematické třídíky knihovny DÚ. Katalogizaci provádějí studenti FF UK a jejich práce je kontrolována zaměstnancem knihovny DÚ.

V současné době zaměstnáváme v rámci grantového projektu pět studentů a jednu knihovnici, jejichž činnost je zaměřena výhradně na retrokatalogizaci.

System KPSYS umožňuje i půjčování ještě nezkatalogizovaných knih a to díky tzv. zkrácenému záznamu, který vytvoří knihovník v procesu půjčování. Takový záznam obsahuje pouze signaturu knihy, autora a název. Při vracení takto rozpracované knihy systém knihovníka upozorní, že katalogizace nebyla ukončena a kniha je vrácena ke zpracování. Záznam se pak metodou de visu doplní všemi zbývajícimi údaji včetně čárkového kódu, který je vlepen do knihy. Do automatizovaného katalogu knihovny se tak vedle nejnovějších knih dostávají i nejčastěji půjčované tituly a databáze je doplňována na základě přirozeného čtenářského zájmu.

Zpracování zkrácených záznamů už neprovádějí externisté, ale samotní zaměstnanci knihovny, kteří se ve fondech plně orientují.

ZÁVĚR

Závěrem bych se pokusila shrnout jak pozitiva zvoleného harmonogramu, tak i poukázat na některá negativa, která vplynula v průběhu popisované činnosti.

Zvolený postup vychází z analýzy původního stavu zpracování fondů v knihovně DÚ a je velmi výhodný vzhledem ke skladbě i stavění knihovního fondu. Není zde opomenut ani zájem našich čtenářů, pro které je automatizovaná databáze určena v první řadě.

Do automatizované podoby je od roku 1999 například převedený katalog produkce agentury DILIA, jejíž Informativní edice není podchycena ani v ČNB, protože se jednalo o účelové překlady vydané pouze pro potřeby divadel a malý náklad nepodléhal povinnému výtisku. Jen tato část databáze obsahuje asi 9 000 záznamů, které byly do databáze začleněny pomocí všech výše popsanych postupů.

Nové katalogizační záznamy v databázi jsou kontrolovány knihovnicí DÚ. Jde o velmi náročnou činnost, která svým způsobem zpomaluje postup prací, ale v tomto případě se domníváme, že je třeba upřednostnit kvalitu před kvantitou. Máme zde totiž záruku, že všechny záznamy se statusem ukončené katalogizace jsou kompletní a již se k nim nebudeme muset vracet, abychom některé údaje doplňovali či opravovali.

Zaměstnávání externistů přináší výhody i nevýhody. Studenti, kteří jsou velmi flexibilní a nečiní jim žádné problémy plně se přizpůsobit našemu systému práce, jsou na jednu stranu ideální pracovní silou. Ovšem na stranu druhou zase ti, kteří se už naučili zvládat systém i naše specifické požadavky v oblasti zpracování literatury, mnohdy odcházejí a je nutné získávat a zaškolovat nové síly. Rovněž způsob financování prostřednictvím grantu s sebou přináší některá úskalí. Samozřejmě je záslužné, že na takový projekt lze prostředky touto cestou získat, ale na druhou stranu nikdy nevíme kolik peněz a kdy obdržíme a bez podpory Divadelního ústavu bychom museli každý rok práci

nejméně na 3 měsíce přerušit, než bychom si ujasnili naši další finanční situaci.

Na závěr můžeme shrnout, že i přes drobné problémy se nám zvolený postup digitalizace sekundárních fondů v knihovně DÚ osvědčil a nenastanou-li nějaké nepředvídatelné komplikace, měli bychom plánovaný harmonogram prací dodržet. V roce 2002 tak budeme moci poskytovat naše služby na základě úplného automatizovaného katalogu literatury s divadelní tematikou.